

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-65>

УДК 330.1:305:331.5

Назаров Нікіта Костянтинович

доктор економічних наук,

професор кафедри менеджменту, бізнесу та адміністрування,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8762-2248>**Семенов Антон Олегович**

аспірант,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4793-1227>**Nikita Nazarov, Anton Semyonov**

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ІМПЕРАТИВИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

SOCIO-ECONOMIC IMPERATIVES OF STATE SUPPORT FOR SECURITY OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT

Анотація. Стаття присвячена аналізу ролі державного фінансування у забезпеченні безпечного розвитку людського капіталу. Метою дослідження є формулювання теоретичних підходів та практичних рекомендацій щодо визначення достатності державного фінансування для безпечного розвитку людського капіталу. У процесі дослідження визначено інтервальні межі достатності державного фінансування, що базуються на рекомендаціях міжнародних організацій і враховують: економічний стан, вікову структуру населення, соціально-економічні пріоритети, ефективність інвестицій та фіскальну стійкість. Запропонований підхід дозволяє обґрунтувати оптимальний обсяг фінансування для безпечного розвитку людського капіталу. Результати дослідження сприятимуть розробці механізмів державної підтримки, що враховують внутрішні, так і зовнішні виклики.

Ключові слова: людський капітал, безпечний розвиток, державне фінансування, Зведений бюджет України, інтервальні межі достатності фінансування.

Summary. The article explores the concept of the security-based development of human capital in the context of public funding. It substantiates the existence of a direct relationship between the volume of government investments in key sectors – particularly education, healthcare, and social protection – and the level of human capital development in a country. It is established that systematic and targeted funding contributes to the improvement of indicators such as literacy rate, life expectancy, labor productivity, and the population's innovative capacity, which collectively form the foundation of a competitive national economy. The experience of countries with a high level of social welfare – such as Sweden, Norway, Denmark, and Singapore – is analyzed, demonstrating the effectiveness of substantial state investments in human capital, as evidenced by sustained socio-economic growth, sustainable development, and high positions in international rankings. At the same time, attention is drawn to the academic debate on defining optimal investment intervals, as both excessive and insufficient funding may lead to adverse outcomes, including inefficient resource use or limited development opportunities in the medium and long term. Taking into account the economic, demographic, and social characteristics of countries, the necessity of establishing investment intervals is substantiated, considering such factors as the state's economic capacity, the age structure of the population, fiscal stability, the efficiency of fund utilization, and social priorities. The article presents analytical conclusions and proposals that may be used in the development of public policy on investment in human capital, aimed at ensuring its sustainable and security-oriented development in the face of contemporary challenges. Further research should focus on developing methodological approaches to optimizing investment volumes in human capital, establishing a system of indicators for assessing funding efficiency, and analyzing cross-national experiences under conditions of global transformations.

Keywords: human capital, safe development, public funding, Consolidated Budget of Ukraine, interval funding sufficiency thresholds.

Постановка проблеми. У сучасних умовах соціально-економічної трансформації та зростаючих викликів безпекового характеру, спричинених як внутрішніми змінами, так і зовнішньою агресією, людський капітал набуває статусу одного з ключових чинників національної стійкості та відновлення. Повномасштабна війна в Україні актуалізувала потребу в системній державній політиці щодо збереження та розвитку людського потенціалу, що включає як підтримку освіти, охорони здоров'я, так і гарантування соціальної безпеки. У таких умовах особливо важливо оцінити економічні аспекти державної підтримки безпеки розвитку людського капіталу, що забезпечує як відтворення трудових ресурсів, так і стійкість суспільства загалом. Тема дослідження є актуальною в контексті формування науково обґрунтованих рішень для політики післявоєнного відновлення та довгострокового соціально-економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи сучасні умови розвитку українського суспільства, актуальним є поглиблене усвідомлення тенденцій, закономірностей та чинників, що визначають стан, рівень і перспективи державного фінансування сфер, які забезпечують формування умов для безпечного розвитку людського капіталу. Значний внесок у вивчення цього питання зробили українські науковці, зокрема Сакун Л., Бутурлим Т., Павлуша Т. [14], Васильченко В., Гриненко А., Грішнова О., Керб Л. [10], Дуга С. [12], Назарова Г. [13], Сакун Л., Бутурлим Т., Павлуша Т. [14], Сахненко О. [15]. З іноземних дослідників слід відзначити Ghosh S. [1], Islam I., Kucera D. [2], Kim S.-H. [3], Seran S. [5]. Водночас, попри високий рівень науково-теоретичної розробленості зазначеної тематики, актуальним залишається подальше дослідження проблем, пов'язаних із забезпечення ефективного державного фінансування у безпеки розвитку людського капіталу, особливо з урахуванням нових викликів і загострення деструктивних соціально-економічних процесів.

Метою дослідження є узагальнення та розвиток теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо вимірювання достатності державного фінансування безпечного розвитку людського капіталу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування безпеки розвитку людського капіталу передбачає створення умов для безперешкодного доступу населення до знань, професійних компетенцій, досвіду, а також до систем охорони здоров'я, що сприяють зростанню продуктивності праці та підвищенню якості життя [12; 13]. Безпечний розвиток людського капіталу включає не лише гарантії фізичної захищеності та належного стану здоров'я, а й дотримання трудових і соціальних прав, а також здатність суспільства

протистояти зовнішнім та внутрішнім викликам соціального, економічного й екологічного характеру, тому забезпечення безпеки розвитку людського капіталу є відповідальністю не лише носія людського капіталу – людини, але й держави. Саме державна та регіональна політика, що реалізується через ефективне застосування економічних, фінансових та управлінських інструментів, має відігравати провідну роль у створенні умов для безпечного й сталого розвитку людського потенціалу. Таким чином, аналіз соціально-економічних умов безпечного розвитку людського капіталу в Україні потребує перш за все дослідження динаміки видатків Державного бюджету України, видатків місцевих бюджетів регіонів та Зведеного бюджету України. Так, протягом тривалого періоду (2018–2023 рр.) динаміка видатків Державного бюджету України демонструвала як поступове зростання соціальних і оборонних видатків, так і різкі зміни, пов'язані з початком пандемії та війною.

У 2018 р. Державний бюджет України був відносно стабільним: доходи державного бюджету зросли на 17% порівняно з минулим роком, дефіцит залишився на рівні 1,7% ВВП; було збільшено витрати на оборону і соціальні програми. Здійснювалась «підтримка» місцевих бюджетів у рамках реформи децентралізації, яка дала змогу регіонам самостійно управляти фінансовими коштами.

У період з 2019–2021 рр. уряд країни продовжив нарощення витрат у рамках як соціально-економічних програм, так і заходів щодо зміцнення обороноздатності. Ситуація різко змінилася у 2020 р., з поширенням пандемії коронавірусної інфекції Covid-19 змінились обсяги і структура видатків державного бюджету. Інший шоковий період відбувся на початку 2022 р. у результаті повномасштабного вторгнення Російської Федерації, внаслідок чого фінансове навантаження на бюджет України різко зріс. Пріоритетними напрямками видатків у той період стали оборонні і військові потреби, що призвело до підвищення бюджетного дефіциту до 20% ВВП. Також значно збільшилася зовнішня допомога з боку країн ЄС, США та міжнародних організацій, спрямована на підтримання макроекономічної стабільності та забезпечення можливостей боротьби із загрозою (табл. 1).

Результати аналізу динаміки видатків на охорону здоров'я дали змогу дійти висновку, що до початку пандемії коронавірусної інфекції Covid-19 частка видатків на охорону здоров'я становила близько 3–4% від загальних видатків державного бюджету і близько 9–10% Зведеного бюджету України. Цей показник був відносно стабільним, але недостатнім для надання медичних послуг високого рівня. Інвестиції у систему охорони здоров'я, особливо в інфраструктуру та заку-

**Таблиця 1 – Обсяги видатків Зведеного бюджету України
за ключовими напрямками безпеки розвитку людського капіталу**

Напрями видатків	Роки					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Охорона здоров'я, млн грн	115 848	128 377	175 791	203 601	215275	217419
Освіта, млн грн	210 029	238 757	252 283	312914	290758	308638
Духовний та фізичний розвиток, млн грн	28 993	31 550	31 710	43358	33636	38471
Соціальний захист та соціальне забезпечення, млн грн	151 423	321 787	346 719	367346	455186	514130
Усього видатків Зведеного бюджету України	1 250 173	1 370 113	1 595 289	1 844 377	3 043 499	4440940

Джерело: укладено авторами за джерелом [11]

півлю медичного обладнання, були обмеженими. У зв'язку з пандемією коронавірусної інфекції Covid-19 видатки на охорону здоров'я суттєво зросли. Частка цих видатків у загальних витратах Державного бюджету України підвищилася, досягнувши приблизно 9,7% у 2020 р. та 11,44% у 2021 р. Це було викликано об'єктивною необхідністю додаткових витрат пов'язаних з закупівлею медичних засобів та обладнання; фінансування закладів охорони здоров'я та проведення масових тестувань і вакцинації населення. У 2022 р. структура бюджетних видатків України суттєво змінилася через повномасштабну війну; натомість загальні витрати на охорону здоров'я залишалися високими у зв'язку з необхідністю забезпечення медичних послуг для постраждалих, поранених, а також підтримки системи охорони здоров'я в умовах воєнних дій.

До пандемії коронавірусної інфекції Covid-19 частка видатків на освіту у загальних видатках Державного бюджету України коливалася у межах 4%. Хоча фінансування охорони здоров'я значно зросло, видатки на освіту в деяких випадках були скорочені або залишалися на рівні, близькому до попереднього року, це сталося через те, що бюджетні пріоритети змістилися у сторону антикризових заходів. Водночас були здійснені інвестиції у забезпечення дистанційного навчання, що частково вплинуло на загальні витрати в освітній сфері.

Питома вага видатків на освіту до загальних видатків у 2020 р. зменшилась у відсотковому вираженні, оскільки значна частина бюджету спрямовувалась на охорону здоров'я і підтримку економіки в умовах пандемії.

У 2021 р. ситуація в освітньому секторі почала стабілізуватися, і держава продовжила підтримувати освіту на відносно стабільному рівні. Збереглися витрати на підтримку закладів освіти й оплату праці вчителів. Дистанційна освіта все ще залишалася актуальною, що вимагало додаткових ресурсів для впровадження цифрових технологій і навчальних платформ.

Питома вага витрат на освіту до загальних видатків могла дещо коливатися, залежно від того, як змінювалася структура загального бюджету і його пріоритети. У відсотковому відношенні видатки на освіту у 2022 р. різко скоротилися через збільшення загального обсягу видатків на оборону. Однак держава продовжувала виділяти фінансові ресурси на підтримку роботи закладів середньої і вищої освіти, а також забезпечувати функціонування програми для внутрішньо переміщених осіб, зокрема навчальні програми для дітей, які вимушено переїхали до іншого регіону через війну.

Витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення займають значну частину бюджету. У середньому, на цей сектор спрямовувалося близько 25% усіх державних видатків. Основні статті видатків включали пенсійне забезпечення, соціальні виплати та допомогу вразливим групам населення. У 2021 р. на соціальний захист було виділено близько 367 млрд грн, порівняно з минулим роком обсяг видатків зріс. У 2024 р. Заплановано збільшення витрат на соціальний захист і соціальне забезпечення до 470 млрд грн, що відображає пріоритет цього спрямування навіть в умовах війни.

Результати аналізу свідчать, що найбільшу питому вагу серед досліджуваних напрямів видатків Зведеного бюджету України займала стаття «Освіта», а найменша – «Духовний та фізичний розвиток», але усі показники показують зростання протягом досліджуваного періоду.

Отже, беззаперечним є факт того, що існує прямий зв'язок між обсягами державних інвестицій і рівнем безпечного розвитку людського капіталу. Дослідження і приклади різних країн підтверджують, що збільшення державних вкладень у ключові сфери людського капіталу корелює з підвищенням рівня його показників [5; 14]. Дослідження Світового банку та інших міжнародних організацій показують, що збільшення інвестицій в освіту та охорону здоров'я веде до покращення ключових показників людського капіталу, таких

як рівень грамотності, середня тривалість життя та якість робочої сили. Так, скандинавські країни: Швеція, Норвегія та Данія традиційно виділяють значні державні ресурси на соціальні програми, освіту й охорону здоров'я. Це забезпечує високий рівень людського капіталу, що підтверджується найвищими позиціями в рейтингах. Інший приклад – Сінгапур, держава інвестує значні кошти в освіту, включаючи інноваційні методи навчання і підготовку учителів, як результат, – країна займає лідируючі позиції щодо рівня освіти населення та економічного розвитку країни.

Прикладом значних вкладень в освіту та підготовку кадрів є Південна Корея, що призвело до «економічного дива» та підвищення конкурентоспроможності робочої сили. Кризові ситуації, такі як пандемія коронавірусної інфекції Covid-19, продемонстрували, що країни зі стійкими інвестиціями в охорону здоров'я та соціальні програми (наприклад, Південна Корея і Нова Зеландія) краще впоралися із викликами через безпеку свого населення [1; 3].

Слід зауважити, що за результатами дослідження виявлене дискусійне питання у науковому середовищі щодо достатності державного фінансування ключових складових людського капіталу, адже непропорційне зростання основних статей видатків на фінансування безпеки розвитку людського капіталу порівняно із загальною сумою видатків, або із обсягами валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) свідчить про зменшення можливостей розвитку людського капіталу у наступних періодах, саме тому вважаємо доцільним ідентифікацію інтервальних меж обсягів державних інвестицій для забезпечення безпеч-

ного розвитку людського капіталу та проведення порівняльного аналізу щодо їх достатності.

Отже, чітких універсальних меж обсягів державних інвестицій для забезпечення безпечного розвитку людського капіталу немає, оскільки цей обсяг залежить від багатьох чинників, таких як стан економіки, демографічні особливості, структура бюджету, пріоритети державної соціальної політики та інші особливості кожної країни. Однак існують рекомендації та орієнтири, які можуть бути відправною точкою для визначення оптимальних обсягів інвестицій в основні сфери людського капіталу: освіту, охорону здоров'я та соціальний захист. Тому авторами ідентифіковано та обґрунтовано такі орієнтири (табл. 2).

Кожна країна визначає формує свою модель фінансування системи охорони здоров'я і визначає обсяги державних видатків, але загальною рекомендацією ВООЗ у фінансуванні потреб забезпечення базового рівня медичних послуг для населення є не менше 5% валового внутрішнього продукту [9]. Ця рекомендація ґрунтується на аналізі ефективності фінансування охорони здоров'я в різних країнах та її добробуті. Наприклад, дослідження показують, що при рівні фінансування нижче 5% ВВП стає складно контролювати загальне охоплення економічними послугами, включаючи профілактику та первинні медичні послуги. Крім того, більш високий рівень державного фінансування допомагає знизити частку особистих витрат громадян, що є важливим для фінансового захисту. Отже, рекомендований мінімум у 5% від ВВП дозволяє уникнути недофінансування, яке може призвести до погіршення здоров'я населення і зниження тривалості життя. Однак для країн із розвинутою економікою

Таблиця 2 – Інтервальні межі достатності обсягів державного фінансування безпеки розвитку людського капіталу

Напрямок державних видатків	Нижня інтервальна межа	Оптимальні інтервальні межі	Приклади країн, обсяги державного фінансування яких належать до оптимальних інтервальних меж
Державні видатки на охорону здоров'я	не менше 5% ВВП	7–10% ВВП (для країн із високорозвинутою системою охорони здоров'я)	У Швеції і Норвегії, витрати на охорону здоров'я досягають 10% ВВП, що дає змогу уряду країни сприяти покращенню якості і тривалості життя
Державні видатки на освіту	не менше 4–6% свого ВВП або 15–20% державних видатків	5–7% ВВП (для країн із розвинутою системою освіти)	Німеччина та Південна Корея
Державні видатки на соціальний захист	не менше 20–30% від загальних державних видатків	до 15–20% ВВП	У Франції та Данії витрати на соціальний захист становлять близько 25–30% від усіх державних витрат
Державні видатки на формування наукового й інноваційного середовища	не менше 2–3% від ВВП		

Джерело: запропоновано авторами за джерелами [4; 6; 8; 9]

витрати на охорону здоров'я часто перевищують рекомендовану межу і складають 7–10% ВВП. Так, у країнах із високими стандартами життя (Швеція, Норвегія та ін.), витрати на охорону здоров'я можуть досягати 10% ВВП, що дає змогу покращувати якість і підвищувати тривалість життя населення. У якості орієнтира, базою співставлення є показник ВВП. Індикатор ВВП відіграє центральну роль як інструмент оцінки, планування і покращення системи охорони здоров'я, а його застосування дає змогу визначати баланс між економічними можливостями і потребами населення.

Другим напрямом, що аналізується є видатки на освіту. Так, відповідно до рекомендацій ЮНЕСКО на фінансування освіти слід виділяти щонайменше 4–6% від ВВП країни, або 15–20% державних витрат [7]. Рекомендації ЮНЕСКО обґрунтовані досвідом деяких країн: Швеція, Фінляндія, Німеччина, Південна Корея та ін. У цих рекомендаціях фахівці ЮНЕСКО вважають, що освіта – це не лише витрати, а й інвестиції у майбутнє суспільства й економіки. Вищезазначені рекомендації дають змогу країнам забезпечувати доступну та якісну освіту на всіх рівнях, починаючи з дошкільної та закінчуючи вищою освітою, а також підтримувати програми професійної підготовки та перепідготовки, що сприятиме стабільності, конкурентоспроможності і стійкості людського капіталу.

Витрати на соціальний захист і соціальне забезпечення є одним із найважливіших елементів бюджетної політики будь-якої держави, оскільки витрати спрямовані на захист людського капіталу і створення умов забезпечення соціального розвитку в країні. Рекомендації щодо витрат на захист населення спрямовані на забезпечення мінімального рівня життя, підтримку вразливих груп та стійкий соціально-економічний розвиток. Ці рекомендації розробляються міжнародними орга-

нізаціями: ООН, Міжнародна організація праці (МОП), Світовий банк та інші. Так, відповідно до рекомендацій фахівців Міжнародної організації праці (далі – МОТ), мінімальний рівень витрат на соціальний захист і соціальне забезпечення має складати не менше 4% ВВП [2; 6]. Фахівці ООН також приділяють особливу увагу необхідності спрямування значних коштів на реалізацію Цілей розвитку тисячоліття, зокрема це відзначено у Цілі 1.3 [6]. Світовий банк та ОЕСР рекомендують країнам витратити на соціальні програми (включаючи допомогу, пенсії та підтримку вразливих груп) не менше 20–30% загальних державних витрат [3; 4]. Міжнародні рекомендації вказують, що витрати на соціальний захист і соціальне забезпечення (включаючи допомогу, пенсії та програми підтримки) мають становити 20–30% державних витрат, щоб забезпечувати соціальну стабільність і підтримку вразливих верств населення. У країнах із високим рівнем соціального захисту, наприклад, у Франції і Данії, витрати на соціальний захист становлять близько 25–30% від усіх державних витрат, що дозволяє скоротити рівень бідності, підвищити економічну стабільність та покращити якість життя вразливих груп населення.

Рекомендації ОЕСР щодо мінімального рівня державних інвестицій у формування наукового й інноваційного середовища становлять близько 2–3% ВВП на фінансування наукових досліджень та інноваційних програм [4]. Це дає змогу країнам розвивати наукові центри та технопарки, що сприяє розвитку професійних навичок і підвищенню кваліфікації. Вкладення фінансових ресурсів у наукові дослідження та інновації також вважаються частиною інвестицій у людський капітал, оскільки воно сприяє розвитку навичок, технологічному прогресу і підвищенню конкурентоспроможності економіки. Результати проведеного дослідження подано у табл. 3.

Таблиця 3 – Результати визначення інтервальних меж достатності обсягів державного фінансування безпеки розвитку людського капіталу

Напрями видатків	Роки					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Показник витрат на охорону здоров'я до ВВП, %	6,35	9,70	29,59	31,28	35,17	27,42
	Нижня межа		Оптимальна межа			
Показник витрат на освіту до ВВП, %	12,45	12,99	12,52	11,71	11,17	9,25
	Вище оптимального рівня					
Показник витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення до ВВП, %	46,03	54,97	76,44	62,24	81,31	71,77
	Вище оптимального рівня					
Питома вага видатків на охорону здоров'я до загальних видатків Зведеного бюджету України, %	9,27	9,37	11,02	11,04	7,07	4,90
Питома вага видатків на освіту до загальних видатків Зведеного бюджету України, %	16,80	17,43	15,81	16,97	9,55	6,95
Питома вага видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення до загальних видатків Зведеного бюджету України, %	12,11	23,49	21,73	19,92	14,96	11,58

Джерело: розраховано і проаналізовано авторами за джерелами [4; 7; 8]

Слід зауважити, що оптимальний обсяг державних інвестицій повинен враховувати такі фактори:

1) економічний стан країни. Розвинені країни можуть дозволити більш високий рівень інвестицій, тоді як країнам, що розвиваються, необхідно оптимізувати і розподіляти ресурси за пріоритетами і рекомендаціями. Обсяги інвестицій повинні враховувати можливість країни підтримувати зобов'язання без збільшення боргового навантаження;

2) вікова структура населення. Слід враховувати вікову структуру населення у процесі перерозподілу фінансових ресурсів. Так, якщо у структурі населення країни домінує молодь, то пріоритетом можуть стати інвестиції в освіту, тоді як у країнах, де спостерігається популяційна динаміка старіння населення акцент часто зміщується на охорону здоров'я та соціальну підтримку;

3) соціально-економічні пріоритети. У країнах із високим рівнем бідності інвестиції можуть бути спрямовані на забезпечення базових соціальних гарантій та підтримку працевлаштування;

4) ефективність вкладень: Хоча верхніх меж не існує, важливо враховувати ефективність використання ресурсів. Надмірні інвестиції без належного планування можуть призвести до зниження віддачі та неефективного використання ресурсів для досягнення поставлених цілей і завдань;

5) фінансова стійкість: при встановленні верхніх меж важливо враховувати загальний рівень державних витрат та боргове навантаження. Високі обсяги інвестицій, що перевищують можливості бюджету країни можуть призвести до дефіциту та необхідності збільшення зовнішніх запозичень.

Хоча немає універсальних точних меж для обсягу державних інвестицій, орієнтири міжнародних організацій надають рамки, які допомагають урядам встановлювати мінімальні рівні фінансування для підтримки та безпечного розвитку людського капіталу. Країни повинні орієнтуватися на потреби населення та економічну ситуацію, щоб встановити збалансований рівень інвестицій, що забезпечить стійке зростання та безпеку розвитку людського капіталу.

Оптимальний обсяг державних інвестицій у безпечний розвиток людського капіталу становить близько 10–15% від ВВП, що розподіляються між ключовими сферами: освіта, охорона здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення. Такий рівень дозволяє підтримувати сталий розвиток, покращувати якість життя населення та підвищувати економічну стабільність країни. Важливим є не лише дотримання певних відсоткових значень, а й забезпечення ефективності використання коштів та досягнення довгострокових цілей щодо покращення людського капіталу. Але слід зазначити, що ці рекомендації варіюються залежно від потреб та можливостей

конкретної держави та їх коригування може бути необхідним з урахуванням місцевих умов та пріоритетів розвитку.

Слід зауважити, що об'єктом дослідження достатності обсягів державного фінансування безпеки розвитку людського капіталу були обсяги видатків Зведеного бюджету України, а рекомендації міжнародних організацій і установ щодо оптимального рівня такого фінансування також стосуються макроекономічного рівня (рівня державного фінансування). Автори вважає, що порівняння лише на державному рівні є недостатнім, тому вважаємо за доцільне проведення мезоекономічного порівняльного міжрегіонального аналізу (аналізу обсягів фінансування безпеки розвитку людського капіталу на регіональному рівні). Слід наголосити, що застосування рекомендацій міжнародних організацій і установ щодо оптимального рівня фінансування безпеки розвитку людського капіталу (табл. 2.3) на регіональному рівні вважаємо недоцільним через різні рівні управління, цілі, структуру і джерела фінансування (місцевого бюджету). Так, державний бюджет, місцеві бюджети та зведений бюджет – це три рівні бюджетної системи, кожен з яких виконує свої унікальні функції у фінансуванні державних та муніципальних потреб. Причини різних обсягів фінансування з державного бюджету і місцевих бюджетів полягають у такому:

– область відповідальності: видатки з державного бюджету спрямовуються на фінансування масштабних проєктів та виконання національних зобов'язань тоді як видатки з місцевих бюджетів спрямовані на вирішення локальних проблем та надання послуг для мешканців конкретних регіонів;

– джерела доходів: державний бюджет має доступ до ширшого спектру податків (наприклад, податки на прибуток великих корпорацій, акцизи, ПДВ), тоді як місцеві бюджети обмежені місцевими податками (наприклад, податками на майно, податками на землю) та трансфертами;

– пріоритети витрачання: центральні органи влади можуть перерозподіляти кошти між регіонами, виходячи з державних пріоритетів. Місцева влада, у свою чергу, формує бюджети, ґрунтуючись на потребах та завданнях конкретного регіону.

Вищезазначені відмінності у бюджетах дають змогу ефективно управляти фінансами на різних рівнях та забезпечувати виконання завдань, враховуючи масштаб їх значущості та територіальних потреб.

Відмінності у пріоритетах витрачання:

– державний бюджет орієнтований на стратегічні проєкти, оборону та виконання загальнонаціональних функцій;

– місцеві бюджети спрямовані на вирішення конкретних проблем регіонів та забезпечення комфортного життя на місцях;

– зведений бюджет відображає сукупний ефект витрачання та служить для оцінки економічної стійкості усієї країни.

Різні обсяги та пріоритети пов'язані з необхідністю розподіляти ресурси для виконання різних завдань: центральний уряд концентрується на масштабних питаннях, тоді як місцеві органи – на потребах свого регіону.

Висновки. Одним із основних наукових результатів, отриманих у процесі дослідження є визначення інтервальних меж достатності обсягів державного фінансування. Виявлено, що оптимальний обсяг державних інвестицій пови-

нен враховувати такі фактори: економічний стан країни чи регіону; вікова структура населення; соціально-економічні пріоритети; ефективність вкладень; фінансова стійкість. Слід зауважити, що інтервальні межі достатності обсягів державного фінансування ґрунтуються на узагальнених авторах рекомендаціях міжнародних організацій і установ та стосуються макроекономічного рівня (рівня державного фінансування). Одержані результати дослідження є підґрунтям для формування рекомендацій щодо формування політики у сфері безпеки розвитку людського капіталу, що враховує наявні особливості його фінансування.

Список використаних джерел:

1. Ghosh S. Foreign direct investment, female education, capital formation, and economic growth in Japan and South Korea. *International Economic Journal*. 2019. Vol. 33, No. 3. P. 437–453. DOI: <https://doi.org/10.1080/10168737.2019.1600155>
2. Islam I., Kucera D. Beyond macroeconomic stability. Investing in people: extending social security through national social protection floors. In: *Investing in people*. London : Palgrave Macmillan, 2014. P. 228–259. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137379252_7
3. Kim S.-H. Education policy in South Korea: a contemporary model of human capital accumulation? *Cogent Economics & Finance*. 2017. Vol. 5, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.1080/23322039.2017.1389804>
4. OECD. Social spending. URL: <https://www.oecd.org/en/data/indicators/social-spending.html>
5. Seran S. Investment and quality of human capital in economic development. *Journal of Economics and Development Studies*. 2018. Vol. 6, No. 1. P. 30–42. DOI: <https://doi.org/10.15640/jeds.v6n1a4>
6. United Nations. Millennium Development Goals. URL: <https://www.un.org/millenniumgoals/>
7. UNESCO. Education 2030 framework for action. Paris, 2015. URL: https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/education-2030-incheon-framework-for-action-implementation-of-sdg4-2016-en_2.pdf
8. World Bank. Review of public expenditure and assessment of social assistance programs. 2021. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/917101631781781565/pdf/Main-Report-FY11-FY20.pdf>
9. World Health Organization. World health statistics 2024: monitoring health for the SDGs, sustainable development goals. Geneva, 2024. URL: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/376869/9789240094703-eng.pdf?sequence=1>
10. Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грішнова О. А., Керб Л. П. Управління трудовим потенціалом : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 403 с.
11. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>
12. Дуга С. Людський капітал як фактор конкурентоспроможності національної економіки: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 70. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-8>
13. Назарова Г., Назаров Н. Людський капітал: гендерні аспекти формування та регулювання. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 2(49) С. 49–55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-8>
14. Сакун Л., Бутурлим Т., Павлуша Т. Проблеми та перспективи інвестування в людський капітал в умовах воєнного часу. *Development Service Industry Management*. 2025. № 1, С. 46–52. DOI: [https://doi.org/10.31891/dsim-2025-9\(6\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2025-9(6))
15. Сахненко О. І. Основні види інвестицій в людський капітал. *Ефективна економіка*. 2015. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_10_94

References:

1. Ghosh S. (2019) Foreign direct investment, female education, capital formation, and economic growth in Japan and South Korea. *International Economic Journal*. Vol. 33, No. 3. P. 437–453. DOI: <https://doi.org/10.1080/10168737.2019.1600155>
2. Islam I., Kucera D. (2014) Beyond macroeconomic stability. Investing in people: extending social security through national social protection floors. In: *Investing in people*. London : Palgrave Macmillan, P. 228–259. Available at: https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137379252_7
3. Kim S.-H. (2017) Education policy in South Korea: a contemporary model of human capital accumulation? *Cogent Economics & Finance*. Vol. 5, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.1080/23322039.2017.1389804>
4. OECD. Social spending. Available at: <https://www.oecd.org/en/data/indicators/social-spending.html>
5. Seran S. (2018) Investment and quality of human capital in economic development. *Journal of Economics and Development Studies*. Vol. 6, No. 1. P. 30–42. DOI: <https://doi.org/10.15640/jeds.v6n1a4>
6. United Nations. Millennium Development Goals. Available at: <https://www.un.org/millenniumgoals/>
7. UNESCO. Education 2030 framework for action. Paris. (2015). Available at: https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/education-2030-incheon-framework-for-action-implementation-of-sdg4-2016-en_2.pdf

8. World Bank. Review of public expenditure and assessment of social assistance programs. (2021). Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/917101631781781565/pdf/Main-Report-FY11-FY20.pdf>
9. World Health Organization. World health statistics 2024: monitoring health for the SDGs, sustainable development goals. Geneva. (2024). Available at: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/376869/9789240094703-eng.pdf?sequence=1>
10. Vasylchenko V. S., Hrynenko A. M., Hrishnova O. A., Kerb L. P. (2005) Upravlinnia trudovym potentsialom : navch. posib. Kyiv: KNEU, 403 p.
11. Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian. Available at: <https://openbudget.gov.ua/>.
12. Duha S. (2024) Liudskyi kapital yak faktor konkurentospromozhnosti natsionalnoi ekonomiky: analiz suchasnoho stanu ta perspektyvy rozvytku. *Ekonomika ta suspilstvo*. no. 70. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-8>
13. Nazarova H., Nazarov N. (2024) Liudskyi kapital: henderni aspekty formuvannia ta rehuliuvannia. *Stalyi rozvytok ekonomiky*. №2(49) S. 49–55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-8>
14. Sakun L., Buturlym T., Pavlusha T. (2025) Problemy ta perspektyvy investuvannia v liudskyi kapital v umovakh voiennoho chasu. *Development Service Industry Management*. №1, S. 46–52. DOI: [https://doi.org/10.31891/dsim-2025-9\(6\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2025-9(6))
15. Sakhnenko O. I. (2015) Osnovni vydy investytsii v liudskyi kapital. *Efektivna ekonomika*. no. 10. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_10_94

Стаття надійшла до редакції 09.04.2025